

TANDEN EN TANDHEELKUNST IN DE DICTKUNST DER EEUWEN *)

DOOR

G. H. BISSELING.

Gij weet, belezen lezer, dat Vondel zegt op het Latijnsche
Woordt: Trahit sua quemque voluptas:

't Is den mensch als aangeboren,
Dat hij ietwes heeft verkoren,
d'Een kiest dat en d'ander dit:
Elk heeft zijn bijzonder wit:
Yder heeft zijn Afgodt binnen,
Die hij dient met al zijn zinnen;
Niemand is ter wereld vrij
Van dees zoete Afgoderij,
Elk wordt van zijn lust getrokken,
Die hem schoonst dunkt, en kan lokken.
Niemand zijn Natuur verliest,
Elk heeft iet, dat hij verkiest.

Aldus gaat het in dit leven,
Elk wort van zijn geest gedreven;
Elk omhelst zijn besten lust
Die hij als zijn Bruitje kust.

Ik zal mij ditmaal aan eene „zoete Afgoderij”, die in verband
staat met de geschiedenis der Tandheelkunde bezondigen en

*) Voordracht gehouden voor het Tandheelkundig Genootschap.

het Bruijtje, dat ik vluchtig wil kussen, draagt den naam van:

TANDEN EN TANDHEELKUNST IN DE
DICHTKUNST DER EEUWEN.

Van de beoefenaars der Dichtkunst kan men niet zeggen, dat zij uitsluitend gezongen hebben:

— — — van de lente,
                   van d'ouden, gouden tijd,
 Van vrijheid, mannenwaarde,
                   van trouw en heiligen strijd;
 Zij zingen al het zoete
                   dat 's menschen harte treft;
 Zij zingen al het eedle
                   dat 's menschen geest verheft.¹⁾

Och neen, zij hebben gedicht op de geldzucht; waarvan wij allen wars behoorden te zijn; ook den oorsprong van het kussen dichterlijk verhaald; een liefhebber der vrouwen maakte een „Vrouwenlof”, weer 'n ander schreef 'n leerdicht op het „Houwelijks-Mintafereel”; doch ook de zothed en de echtscheiding zijn in dichtmaat met lof omkranst.

Men kent 'n „l'Art de diner en ville”, gedicht op de gastronomie of lekkerbekkerij; men heeft dichterlijk een kunst bezongen, die in onze dagen hier niet meer in 't openbaar wordt uitgeoefend, n.l. „l'art de pêter” of wel de kunst om windjes te laten, ja zelfs — bloos niet, liefvallige lezeres, — heeft 'n landgenoot gemeend zijn dichterlijk talent te moeten uiten in een „Lof der Stront”.

Ook de geneeskunst heeft aanleiding gegeven tot poëtische ontboezemingen. Om het den leerlingen gemakkelijk te maken en het geheugen te versterken, ontstonden leerdichten en wij kennen reeds medische van omstreeks 160 v. Chr.

¹⁾ B. v. Meurs. Germania's.

Servilius Damocrates — op wien ik zoo straks terug zal komen — vervaardigde ongeveer 25 n. Chr. geheele receptenboeken in jambische versmaat; de in dicht gestelde gezondheidsregelen der School van Salerno waren en zijn nog heden wereldberoemd en aan U allen is wel bekend die meesterlijke beschrijving van de „Ziekte der Geleerden”.

De geschiedenis der geneeskunst, de ontleedkunst, de verloskunst enz. heeft men op dicht gesteld en Gij zult U derhalve in het geheel niet verwonderen bij het vernemen, dat ook de tanden en de tandheekunst aan de poëten stof hebben geleverd.

Laat, lezer, ons de zorgen van den dag vergeten en trek U met mij terug in een hoekske. Het eerste boekske, dat wij ter hand nemen, is eene fransche vertaling uit 1680 van „Les quinze livres des Deipnosophistes”. Athenaeus laat de Grieksche blijspeldichter, Alexis, die omtrent de vierde eeuw vóór Christus leefde, spreken over de courtisanes. En Alexis zegt van hen onder meer:

„On peut dire qu'à nud le beau d'un corps se montre.
 Celle à qui la nature exempte d'accidents,
 A logé dans sa bouche un rang de belles dents,
 Qu'elle cherche un sujet propre à la faire rire,
 Afin que tout le monde en sa bouche l'admire.
 Si toutes fois le ris se rencontre odieux,
 S'arrester au logis, ce sera pour le mieux.
 Là, quelqu'une aussi bien peut rendre du service
 A celui qui d'ailleurs travaille à son Office
 Si d'une chèvre grasse elle porte la chair,
 Son odeur incommode elle a soin d'empescher,
 De la Mijrrhe odorante elle porte en sa bouche
 Et cachant ses défauts, ne veut pas qu'on lui toche.”

Arme Courtisane met slecht gebit en kwalijk riekenden adem, wat weinig baat vindt Gij toën — ten tijde dat wellicht Hippocrates schreef — bij onze kunst! Quam adeo metuunt mortales

— hoezeer ook door stervelingen gevreesd — zooals mij de be-
roemde Latinist uit het Bataafsch Lyon schreef, hoe gaarne
zoudt gij niet getracht hebben die ijdele vrees te overwinnen om
de zegeningen onzer hedendaagsche hulp te ontvangen.

Wij geven nu het woord aan een beminnaar der schoone
sekse, aan Ovidius. In betere kringen werd klaarblijkelijk ten
tijde van Christus reeds aan tandheelkundige hygiëne gedaan.
In de vertaling van Devaintange leest men:

Mes écrits ne sont pas pour la femme rustique
Qui gravit le Caucase ou qui boit le Caïque
Dois je recommander aux belles de ce temps
Et le soin de leur bouche et le soin de leur dents?

Doch waarom 'n Fransche overzetting? Wij, Hollanders, zijn
niet zoo snel, au bout de notre latin! Uit 1622 bezitten wij Puſ.
Ovidii Nasonis Minne — Konst door J. v. Heemskerk en daar
vindt Ge in het eerste boek den volgenden raad aan jongelui:

Hebt sin in nettighejd, op uwe kleedingk let,
Dat niet u mantel sij met kreuck bij kreuck beset.
U tong sij niet vervuylt, noch roestigh uwe tanden,
Noch ook besmult, besmeert u ongewassen handen.
U baert met scheeren niet mismaeckt, noch oock u hayr,
Laet daer niet komen op een onervaren schaar.
Siet toe dat niet u voet te seer bevreest voor 't klemmen,
In een te ruyme schoen schijnt heen en weer te swimmen.
Houdt uwe nagels kort, maeckt dat u adem niet
Sij yeder diese ruyckt tot onlust en verdriet.

Dames moeten het uiterlijk schoon niet in de aanwezigheid
van heeren verbeteren, dit althans leert ons het derde boek.

U tanden sult ghij oock noyt in ons bij-zijn wrijven,
Noch suyveren u oor, of so yet wat bedrijven,
Want dit maeck U wel schoon, maer is niet lief om sien,
Dies laet het, sij dij wijs, in eensaemheydt geschiën.

In hetzelfde boek lezen wij:

Sal ick oock doen vermaen, hoe ghy moet vlijt gebruycken
 Dat uwe oxels niet na 't goore zweet en ruycken?
 En hoe ghij 's morgens vroeg moet spoelen uwen mond,
 Opdat u tanden gaef en 't tand-vleys blijft gezond?
 Neen: dit is van geen doen, want ick de Kunst der Minnen
 Geen plumpe Ittoos leer, noch morsige Knoetinnen,
 Maer sulck een geestigh volck, dat noch benevens dit
 Haer tanden oock hoe swart door kunst kan maken wit.

De volgende raadgevingen worden aan vrijsters gegeven:
 Wiens adem niet wel ruyckt, sal eer se heeft ontbeten
 Noyt yemand staan te spraeck, en dit daer boven weten,
 Dat zij altijd wat plaets moet laten tusschen tween:
 Opdat geen vuyle lucht en volge hare réen.
 In-dien ghij hebt een tand, die swert of groot mocht wesen,
 So sult ghy bovenal het schichtigh lachen vresen,
 In 't lachen is ook kunst; het minnelijk gelach
 Is een bevalligheyd, die veel bij ons vermach.

Verder:

Doch wacht u bovenal, en let wel op de geenen,
 Die anders niet en doen als slepen langs de steenen,
 Die altijd zijn gepronckt, en altijd even net,
 Wiens adem ruyckt na Musk, na Amber en Civet.

Keizers en Koningen, ook de Welsche toovenaar, gedurende
 zijn verblijf te Iverness, vertoeven — zij het dan zakelijk — in
 ons gezelschap; wij, niet waar aandachtige lezer, gaan voort het
 profanum vulgus uit bioscoop en cabaret te ontvlieden en ver-
 meien ons liever in den omgang met aanzienlijken uit de Re-
 publiek der Letteren. Wij slaan Martialis op en bemerken ter-
 stond de groote vorderingen der tandheelkunde. Hij doet ons

kennis maken met den tandarts Cascellius¹⁾, die de zieke tand uittrok of herstelde:

„Eximit, qut reficit dentem aegrum.” (Lib. X. 56).

Dat Cascellius echter ook goudvullingen legde²⁾:

Dentem auro incluso reficit”,

heb ik tot dusver nergens bevestigd gevonden.

Van mevrouw Galla (lib IX. 38) verklapt Martialis — niet als wij door 'n eed gebonden — dat zij 's avonds voor het naar bed gaan, evenals haar kleed, hare tanden aflegde:

„Nec dentes aliter, quam Serica, nocte reponas.”

Aan eene andere juffrouw (Lelia lib I. 20) wordt gevraagd of zij zich niet schaamt om gebruik te maken van gekochte haren en tanden en wat zij zal doen voor haar oog; dat kon zij niet koopen. Vervanging door kunstooogen bestond toen nog niet, doch de tandheekkundige techniek had toen reeds een zekere hoogte bereikt. (2de helft eerste eeuw nà Chr.)

Het is 'n zeer slechte gewoonte kunsttanden steeds fraaier te willen hebben, dan de oorspronkelijke; het valt te zeer op; ook reeds ten tijde van onzen hekeldichter. Lecania b.v. doet niets dan lachen om hare prachtige witte tanden te doen zien. Hoe komt het, vraagt hij, dat Thaïs heeft haar eigen en Lecania heeft ze gekocht.

Thaïs habet nigros, niveos Lecania, dentes.

Quae ratio est? emptos haec habet, illa suos.

(Lib. V. 43).

En waaruit de gebitten gemaakt werden, ervaren wij uit het epigram (Lib. I. 73) van Fidentinus. Omdat Aeglé been en ivoor gekocht heeft, verbeeldt zij zich tanden te hebben.

Sic dentatae sibi videtur Aegle

Emptis ossibus, Indicoque cornu.

De valsche tanden schijnen niet gereinigd te worden. Men

¹⁾ Vond ook wel „Crescentius”.

²⁾ A. Soulé. Histoire de l'Art dentaire. pag. 65.

gebruikte ten minste geen tandpoeder daarvoor, want het tandpoeder spreekt:

Kuid mecum est tibi? Me puella sumat,

Emptos non soleo polire dentes. (Lib. XIV. 56)

Wat hebben wij gemeen? Het jonge meisje benut mij.

Ik ben niet gewoon gekochte tanden te poetsen.

Niet steeds zijn de middelen voor mond-hygiëne smakelijk. Catallus, 'n tijdgenoot van Cicero, verwijt aan Egnatius (Carmen, 37), dat hij witte tanden heeft en die verkregen heeft door ze te spoelen met „urine van den vorigen dag”.

Neen dan schijnt het tandpoeder dat Appuleius, de bekende schrijver van „de gouden ezel” aan zijn vriend Calpurnianus zond, aangenamer te zijn geweest. Hij schrijft:

Sur ta demande, avec ses vers

Calpurnianus, je t'adresse

Une poudre de rare espèce,

Arabique produit de végétaux divers.

Des gencives soudain, grâce à cette merveille,

L'enflûre disparaît, toujours fraîche et vermeille

La bouche peut sourire, et ne présente pas

Les fétides lambaux d'un précédent repas.

Och, die tandpoeders; het geheele dier-, plant- en delfstoffenrijk moest de ingrediënten hunner samenstelling leveren. Reeds in de z.g. geschriften van Hippocrates komen ze voor. En indien het U interesseert te weten, hoe Servillius Damocrates, 'n Grieksch arts, die onder Nero te Rome leefde, ze bereidde, dan wil ik U, goedgunstige lezer, gaarne zijne dichtregels vertalen, in de stille hoop echter, dat Gij ingeslopen fouten mij, die pas op lateren leeftijd met de moeilijkheden van het Latijn begon te worstelen, niet te zeer zult aanrekenen. Bevalt U mijne vertaling niet, och neem dan maar 'n Grieksche uitgave van Galenus en lees de verzen in het oorspronkelijke.

HET TANDPOEDER VAN DAMOCRATES.

Indien Gij goede tandpoeders wilt gebruiken,
 die de tanden wit en in goeden staat houden,
 ook kwaden reuk uit den mond verdrijven
 en het slappe tandvleesch weer vast maken,
 moet Gij dit voortreffelijk, wit geneesmiddel bereiden.
 Neem vier pond hertsboom, viermaal zoo goed mogelijk
 gebrand,

Een pond zout, evenveel drooge, niet bittere ammoniak,
 een pond spelt, een pond mastik van Chios,
 een kwart pond of iets meer costus,
 evenveel wit riet, een ons witte peper
 en twee ons bladeren van malabrothron.

Na dit alles in een vijzel te hebben fijngestampt en gezift, zult
 Gij het laten gebruiken op de wijze, zooals ik zal aangeven.
 Wilt Ge het ook toebereiden voor zwellingen, en goed voor
 bloeding, gewond en gezwollen tandvleesch en eeltachtig
 vleesch voeg dan een pond fijngestampte aluin toe.

Damocrates schijnt, hoewel poët, toch iets voor de praktische
 zijde van 't leven gevoeld te hebben; hij dichtte n.l. verder:

Doch gemakkelijker toe te bereiden is wellicht dit
 en hoewel eenvoudiger gemaakt, niet minder doeltreffend,
 terwijl het tevens aangenamer smaakt.

Neem veel groen kruid van sideritis, dat Gij,
 na het in een groote, nieuwe schaal gelegd te hebben,
 zult vermengen met niet te veel versche gerst
 in dier voege, dat Gij eerst wat gerst in de schaal legt,
 dan een handvol kruid, dan wat zout, dan weer kruid,
 dan weer gerst, zoolang beurtelings tot dat de schaal is
 gevuld, en de bovenste laag uit kruid bestaat.

Laat het dan roosteren of liever branden door het,
 in een niet te heete oven of fornuis, gedurende den geheelen
 nacht te leggen, op dat het gemakkelijk kan worden fijn-
 gewreven en door een fijne zeef gezift.

Om het welriekend te maken voegt Ge 'n weinig, witte peper toe, eveneens een weinig wierook, 'n beetje meer welriekend riet en van de beste cyperus. Nadat dit alles goed vermengd is en een tijdje gestaan heeft, zult Ge 'n weinig meer drooge mastik van Chios aan toe voegen.

Dit zult ge 's avonds geven aan degenen, die het willen, ook 's ochtends; vooral aan zuivere mannen.

Zij moeten echter het poeder met bromos uitspoelen, hetwelk met water vermengd is en wel voornamelijk 's avonds, doch 's morgens zal azijn met honig vermengd, dienen tot het verwijderen van kwaden reuk uit den mond.

Zie zoo, lezer; het is maar wat áárdig in deze dure tijden, dat Gij nu weet hoe zelf gemakkelijk een goed tandpoeder te bereiden. Er staat wel geschreven, het vooral aan „puris viris” te geven, doch wellicht helpt het anderen ook wel. Slechte tijden kende men vroeger ook en daarom zeker vervaardigde Quintus Serenus Samonicus in de derde eeuw na Chr. 'n populair leerdicht, waarin men kon naslaan, hoe, met de minst mogelijke kosten, zonder hulp van arts of apotheker, zich zelf te helpen.

Hoewel de zelfzucht nu hoogtij viert, zal ik niet zóó baatzuchtig zijn, U, arme kiespijnlijder, zijne raadgevingen te onthouden en U zoodoende misschien een paar consulten bij den tandarts besparen. Ik hoop maar, dat de „geneeskundige medewerker” van de N. R. C. het leerdicht zal lezen, het meer bekend maken en dien ten gevolge met zijn onmeedoogend mes 'n paar takjes van den tandheekkundigen millioenenboom kan besoeien.

HOE MEN TANDBEDERF en KWADEN REUK UIT DEN MOND MOET GENEZEN.

Ondoenlijk is het woedende kiespijn te dulden
En dus zeer van pas 'n geneeswijs te kennen.
Kook wijn met violen, houd dit in den mond,
Of kauw 'n olijf met zeer wrange sappen.
De zweertjes vergaan, ook wonden der tong zij genezen.

Breng in den pijnlijken mond, lauwwarmen wijn, salpeter,
 Ook worden de tanden zeer dikwijls genezen
 Door 't sap van den schelplant of melk van geiten,
 Voorts treflijk gebaat door gal van een stier,
 Of door krachtig spoelen, met den mond stijf gesloten,
 Van saamtrekkend vocht. Ook kauwen van bramen
 Is goed en geschikt voor tandvleesch en lippen,
 Terwijl myrrh' en mastik zuiveren reuk uit den mond.
 'n Middel genaamd naarhet poetsen der tanden
 Is hertshoorn asch of nagels, verbrand, van de zwijnen,
 Of ook wel d' asch van een ei, doch niet zonder wijn.
 Ook asch van een slak, die eerst werd geroosterd,
 Of gloeiende asch, doch gebluscht, van een bolvrucht.
 Meent Gij dat deez' midd'len slechts dienen tot pronk?
 Wel neen, zij zijn immers heilzaam voor allen.
 Klaagt Gij soms toevallig over Uw holle tanden
 Brand muizendrek dan en vul de gaten en holten
 Of blusch met azijn de asch van den tand van een hert
 En breng haar dan goed in de holle gedeelten.
 Ook helpt 'n worm, wiens lichaam men roostert
 En men daarna tot poeder vermaalt.
 Is Uw mond soms verbrand bij het eten van spijzen,
 Genees dan met melk en wel die van een hond,
 Ook kunt Gij Uw' tanden in goeden staat houden
 Wanneer met koud water Gij 't tandvleesch omspoelt,
 En sluipt soms naar binnen afgrijselijk kwaad door,
 Vermeng dan zeer innig wat wierook en zout,
 Doch neem van deez' deelen 'n zelfde gewicht,
 Behandel de plaats en dan zult Ge ervaren
 Hoe wonderbaar toch het genezen verloopt.
 Of neem eens 'n klont, die wel bij de schapen
 Hangt aan den staart. 'n Uiterst fijn poeder
 Wordt daarvan verkregen, wanneer men ze droogt
 En daarna stampt. D'afzicht'lijke zweer
 Met dit middel gewreven, wordt danig verzacht.

Wij verlaten de Oudheid, treden de Middeleeuwen binnen en nemen kennis van dat beroemde leerdicht, hetwelk men *Flos medicinae* of *Schola Salernitana* noemt. Het heeft in den loop der eeuwen aan lezenswaardigheid niets verloren:

Laat Spreuken van Hippocrates
 Schier voor een Godspraak zijn gehouden:
 Salerno's School gaf ook haar les,
 Tot nut van jongen en van ouden.
 Het allerzekerste bescheid
 Verkrijgt men nu door ervarenheid.¹⁾

Wij halen wat aan uit de vertaling van Meaux Saint-Marc. Reeds in 't eerste gedeelte lezen wij in de *Exhortatio Sanitatis*:

La médecine, hélas! bornée en sa puissance
 Ne peut à l'infini prolonger l'existence:

De gezondheidsleer der tanden is niet vergeten:

D'eau froide, en te levant, baigne au matin tes yeux;
 Frotte avec soin tes dents, et peigne tes cheveux.

Men wist reeds toen, dat het mondspoelen na den maaltijd van voordeel is; doch niet altijd gedaan kan worden wegens tegenwoordigheid van anderen.

Es-tu seul? Baigne d'eau ta bouche et ton visage,
 Ta face uniquement, si quelqu'un t'envisage.

Van de raap heet het:

Bonne pour l'estomac, elle enfants des vents
 Elle excite l'urine, elle ébranle les dents.

De heemswortel (*althea*) daarentegen, wordt eene goede uitwerking op de tanden toegeschreven:

— — — — — *diminue*

Les scrofules, la pierre et la grosseur du sein,
 Et raffermis les dents avec un piquant vin.

Slechte reuk uit den mond wordt door peper verdreven:

¹⁾ *Tuinman (C.) De Nederduitsche Spreekwoorden. A'dam 1726.*

Au matin, pris à jeun, le poivre du malade
Expulse les humeurs, dissipe l'odeur fade
Que sa bouche répand.

Het doet vreemd aan, dat men later over het aantal elementen der mondholte gestreden heeft; in het leerdicht heeft men hun aantal reeds juist aangegeven:

Deux cent et dix-neuf os forment le corps humain.
Trois cent soixante-cinq veines baignent son sein.
Il a trente-deux dents.

In den leefregel, welke men tijdens het heerschen eener pest moet volgen, is het zuiver houden der tanden niet vergeten:

De vinaigre au matin frotte tes mains, tes dents;
en onder de aandoeningen, welke de lepra veroorzaakt, geeft men aan:

La gencive gercée en la bouche fétide,
Goutte à goutte distille un sang noir et livide.

Meer uitgebreid vindt men in „de infirmita tibus oris”:

Baigne d'eau ta gencive, et des dents la santé
Gardera sa vigueur et sa vivacité.
Pour conserver tes dents, prends et livre à la flamme
La graine de poireau, celle de jusquiame;
Que par un entonnoir leur vapeur s'exhalant
Dans ta bouche entre-ouverte aille endormir la dent.
Le soir sous ton menton pose encore un topique
Tenant de cantharide une poudre énergique
Sa vertu stimulante, aspirant la douleur,
De la dent cariée éteint bientôt l'ardeur.
Applique le cumin et la cire échauffée,
De la dent qui fait mal la rage est étouffée.
Mâche avec le persil le siler montagnard,
Des dents la fade odeur se bannit sans retard.
Le Double tour des dents avec soin s'examine:
Vois-tu l'une gâtée et gâtant sa voisine,
L'autre creuse et trouvée, à l'instant sans broncher,

Au dentiste prochain cours les faire arracher.

Het z.g. „berooken” der tanden werd al door Selsus en Ar-cigenes aangegeven; nog in 1848 adverteerde 'n Haagsch tandarts het goede gevolg dezer behandeling.

Om de tanden te behouden, vervolgt de schrijver van het leer-dicht:

Souffres-tu de la dent (douleur lente et cruelle),
Le marrube aussitôt s'appliquera sur elle;
Le poivre et le pyrèthre, unissant leur vertu,
Relèveront encore ton courage abattu;
A ce mélange adjoints de grenade une écorce
Bouillie en du vinaigre, il aura plus de force.

Aardige passages voor den tandarts zijn nog te lezen in „ad praecavendam aegrorum ingratitude”, conditiones necessariae medico en het epilooq. Ook de kwakzalver, die zich voor „geneesheer uitgeeft, wordt niet vergeten:

Médecin, médecin! On le crie et proclame
Pour escroquer l'argent par un abus infâme.
Trafic lâche, odieux! La bonne foi périt,
Le dévouement succombe et l'art s'abâtardit.

Van den geneesheer-charlatan géén woord; zou men dat mis-selijk type toen gemist hebben? Echter de aansporing tot ge-heimhouding der kunst (vroeger door tandartsen ook gevolgd):

Gardez surtout, gardez qu'un profane vulgaire
De votre art respecté ne perce le mystère
Son éclat dévoillé perdrait sa dignité.

volgen wij niet, onbevreesd voor het

Honte au révélateur et qu'il soit anathème.

Wij wenschen dat voor den onbekenden auteur is in vervul-ling gegaan:

Que le ciel lui prépare un siège, une couronne
Et debout près du Christ qu'avec ses saints il trône.
en nemen afscheid van hem, die de „laus medici” „de lof op den geneesheer” schreef. Het daarin vervatte geldt ook nu nog: door

ondervinding en de kunst van den arts worden meer patienten gebaat dan door „verba sophistae”. De degelijke dokter is echter dikwijls bewust:

„Que la nature sauve et non son art étroit”.

Wat de Ouden en Arabieren geleerd hebben, vinden wij terug in de Middelnederlandsche letterkunde.

Wij slaan op de „Naturen Bloeme”; het leerdicht dat omstreeks 1269, door Jacob van Maerlant in de landstaal gedicht werd. De bewoners van ons land schijnen ook toen reeds door tandpijn gekweld te zijn, want anders zou het voor hem geen zin gehad hebben de middelen daartegen aan te geven. Zes middelen vinden wij voor „die tantswere”:

Esels melc waerm als bloet
 Es jeghen die tandsweere goet,
 Wilmeer die tande mede dwaen,
 Si doet se vaste staen,
 Wilmense daer op striken.

Was er geen „eselsmelc” bij de hand, dan kon men ook de uitwerpselen van een bok gebruiken, want:

Sijn drec es goet jeghen die tantsweere,
 Maectmer of een plaester opt sere.

Personen, die gaarne wat „bijzonders” willen hebben, kiezen gepulveriseerde drakenbeenderen:

Plinius die dinket meenen
 Dat pulver van sinen benen
 Die tantsweer doet ghenesen.

Het plantenrijk leverde ook geneesmiddelen; van de kolokwint b.v. heet het:

Die tantsweere te hebben pleghet,
 Hi sol sieden dit saelt in wine,
 Ende supent in den mont sine,

Ende ne laet niet inwaert gaen,
 Ende garrison ende dwaen
 Daer mede kele, tant ende mont:
 Hi geheuset in' corter stont.

Een weinig afwisseling, ook met geneesmiddelen, kan zijn nut hebben, daarom gebruikte men zeker wierook:

Jeghen tantswere ende tranende oghen
 Sal sijn pulver wel macht toghen
 Een plaester daer of ghemaect mit wine;

en bilzenkruid:

Olie hier of es ene were
 Harde groet jeghen die tantswere,
 Als die ding van hitten coemt.

Tegen het losstaan der tanden wist men raad: men gebruikte van het hert:

Esculapius die seghet
 Dat men den hoern te bernen pleghet,
 Ende pulvert dat te handen,
 Es goet onvasten tanden,
 Op dat mense daer mede wrivet.

of wel „gagates” zwarte barnsteen:

Hi doet vaste staen tanden die waghén.

Ook aan mondslijmvliesontstekingen leden onze voorouders; daarover leest men:

Hem die tantvlesch ende mont
 Quat bevet ende onghesont,
 Siede hofwente in aisine
 Ende wriver mede die tande sine
 Sachte, ende wrive daeran
 T pulver van droegher menten dan.

Ook bladeren van den mastikboom hielpen:

Scuerde lippen, tonghe en mont,

Ghenezen si in corter stont,
 In suchte salmen die bladen sieden
 In asine, so sullen si dieden,
 Ende ontfaen daer of den roec,
 Ende spoelse mede, dat geswelgh oec.

Voor degenen, die nog aan „duistere” middeleeuwen gelooven, is het misschien eenigszins vreemd te hooren, dat men toch ook aan mondhygiëne deed:

Maerlant zegt n.l. van de kaneel:

Goeden mont ende van goeder wise
 Maecket hem diet dicke cuwet,
 Want et quaden adem verduwet.
 Jeghen quat tantvlees oec mede
 Salmen wriven daer ter stede
 Met couden watere, so dat bloet.

---

en weet zoo'n smaler op dat tijdperk wel, dat men reeds toen Hollandsche wellevendheidsregelenbezat?

Wat vindt men in „Die boer van Seden”? Het volgende:

Dwach zuuverlijc in die morghenstont
 Handen, oghen ende mont.

En wat moest men aan tafel niet doen?

Dune sult met scolaken wriven ne droghen
 Vule tanden ende zeere ooghen.

Spreekt men over de bekoorlijkheden eener vrouw, dan wordt het gebit niet vergeten. Gij herinnert U wel:

„Avec de belles dents jamais femme était laide.”

en in de Ferguut wordt van de schoone jonkvrouw Galiene als volgt gesproken:

Die lippen roet, den mont nauwe,
 Vele soeter dan eenigt dauwe.
 Haer tanden clene, wit, nagestaan;
 Haer adem roec als galigaen.

Wij kunnen zelfs verder teruggaan en bladeren in het Canticum Canticorum, het beroemde Hooglied van Salomon. Ons oog valt op de beschrijving van het gebit zijner uitverkorene:

Uwe tanden zijn als een kudde schapen, die geschoren zijn, die uyt de wasch-stede opkomen; die al 't samen tweelingen voortbrengen, ende geene onder haer en is jongeloos.

En veel later dichtte 'n Franschman:

Les trésors de Pérou, les perles de Golconde,
 Ni les ceintures d'or, qu'on porte à Trébizonde,
 Les riches ornements des reines du sérail
 Ne valent pas des dents, dont le brillant émail,
 Aussi pur que le lys, aux gencives rosées,
 Prête les ornements de ses doubles rangées.

Toef nog een wijle met mij, trouwe lezer. Het is wel laat, doch hoor hoe daar buiten de wind giert door de bladerlooze takken van de boomen en de regen klettert tegen de ruiten. Ach, Gij kunt in slechter gezelschap dan het mijne verkeer. Zal ik U eens een Spaansche legende verhalen?

Doch eerst 'n woordje vooraf. Geloovige zielen wendden zich voor genezing van verschillende ziekten tot heiligen, schuts-goden of godinnen. Men is niet op de hulp van één aangewezen, volstrekt niet. Voor koorts en b.v. heeft men de keus uit 123 heiligen, voor hoofdpijn uit 49 en voor oogziekten 47.

Onder de twintig heiligen die men tot leniging der kiespijn aanroept, is Apollonia de voornaamste en over haar handelt de Spaansche legende en andere volgende dichtregels.

ORAISON DE SAINTE-APOLLINE.

A la porte du ciel
 Apolline était
 Et la Vierge Marie
 Passait par là.

— Dis, Apolline, que fais-tu ici?

Dors-tu ou veilles-tu?

— Madame, je ne dors, ni ne veille,

Car d'un douleur de dents

Je suis presque mourante."

— Pour l'étoile de Vénus

Et le soleil couchant

Pour le très Saint Sacrement

Que j'eus dans mon sein,

Que tu ne souffres plus ni de

Molaires ni de dents! ' '

Wilt gij van andere versregels aan onze patrones kennis nemen? Aan het einde vindt men 'n differentiaal diagnose!

Sainte Apolline

La divine

Assise au pied d'arbre

Sur un pierre de marbre;

Jésus notre Sauveur,

Passait là par bonheur,

Lui dit: Apolline

Qui te chagrine?

— Je suis ici, maître divin,

Pour mon douleur et non pour chagrin,

J'y suis pour mon chef, pour mon sang

Et pour mon mal de dents.

— Apolline tu as la foi

Par ma grace, rentourne toi,

Si c'est une goutte de sang, elle chera,

Si c'est un ver, il mourra." 1)

1) *Bruck (W.)* Das Martyrium der heiligen Apollonia.

En de Duitschers baden:

Heilige Appollonia
 Ein armer Sünder steh' ich da,
 Mich schmerzen meine Zähne,
 Lasz dich doch bald versöhnen
 Und schenk mir Ruh in mein Gebein,
 Dasz ich vergesz der Zahnweh Pein!

---

ook wel:

Apollonia, Apollonia,
 Du heilige Himmels-hehre,
 Sieh an dir mein Beschwerde
 Befrei mich von der üblen Not,
 Das Zahnweh bringt mir sonst den Tod.

Zit men in nood, dan belooft men veel, en de H. Apollonia
 ontving dan ook de volgende belofte:

Apollonia von Baijerland
 Ich hebe meine rechte Hand
 Und schwör' dir zu zehn Kerzen,
 Nimmst du mir meine Zahnschmerzen.

Wij verlaten de Middeleeuwen en treden het Renaissance tijd-
 perk binnen. Op den drempel ontmoeten wij onzen Iandgenoot,
 den humanist Erasmus. Zijne Stultitiae Laus; Encomium artis
 medicae zijn U wel bekend; minder misschien, dat hij voor den
 kleinzoon van Anna v. Borselen een wellevendheidsboekje
 schreef, dat, met kleine veranderingen, eeuwen dienst gedaan
 heeft bij het onderricht.

Het: „de Civilitate morum puerilium” werd in 1559 voor het
 eerst in het Nederlandsch gedrukt en uit 1693 dateert van Mi-
 chel Komans eene uitgave in „Hollandsche vaersen”. Deze be-
 vatten over het onderhoud der tanden hetgeen volgt:

Men hou voor alles witte en onbeslagen tanden;
 Maar die met poejertjes te witten is een schanden,
 En kiesse meisjes werk: Ik rade U dat ge onthoud,
 Die nooit te wrijven met aluin, noch ook met zouf,
 't Geene aan het tandvleesch schaad. Met pis de tanden vrijven
 Zijn wenssels, die wij voor de Spanjaards laten blijven.
 Zoo in de tanden iets blijft zitten zij een les,
 Die nooit te pluizen, of te peut'ren met een mes,
 Wacht ook met nagels die te pluizen, zulke vonden,
 Zijn slechts tot nuttigheid van katten en van honden;
 Ook niet met Uw servet, maar doe het met de punt
 Eens tandenstokers, aan het einde wel gedund,
 Hetzij van mastikhout, of afgesneeden pennen,
 Of scherpe beentjes, 't zij van haanen of van hennen.
 De mond schoon spoelen past ons alle morgenstond:
 't Is burgerlijk en rein, en 't lichaam ook gezond,
 Doch dit te veel te doen, is een onschickelijk teeken.

Zijn de kinderen 's morgens opgestaan, dan luidt het voorschrift:

Wanneer Ge u zelve van den afgang heb ontlast,
 Is 't allereerste werk, gij U terdegen wast,
 Zoowel Uw aangezicht, Uw hals als Uwe handen,
 Dan spoel de mond ter deeg en zuiver Uwe tanden.

Aan tafelmogen kinderen slechts water drinken of wijn met water vermengd, vooral geen brandewijn;

Of anders sal het Loon, 't geen zuiperen ontvangen,
 Verrotte tanden, en ook bolle, slappe wangen
 Bijzienige oogen en bedwelmdheid van 't verstand

zijn.

Wij beginnen nu ook afbeeldingen van tandartsen „in volle actie” aan te treffen. Deze voorstellingen zijn dikwijls voorzien van toepasselijke dichtregels. In het „Glücksbuch” van Petrarca

in 1539 verschenen, komt eene houtsnede voor, waarop een collega is afgebeeld, die 'n vrouw 'n tand trekt. Het rijmpje daarbij zegt:

Damit der Mensch nit bleib gar rain,
 Es müsz uns ee ein klaines pain
 Vexieren, merckt man wol darbey,
 Wie elend unser leben sei.

In de beschrijving van alle bedrijven op aarde in 1568 uitgekomen, wordt ook „der Zahnbrecher” genoemd en afgebeeld. De volgende regels zijn toegevoegd:

Wolher, wer hat ein bösen Zan,
 Denselben ich ausbrechen kan,
 On wehtage, wie man gebiert die Kinder.
 Auch hab ich Kramtschatz nicht destminder,
 Petroleum und Wursamen
 Thriacks und viel Mücken schwamen,
 Hab auch gut Salb für Flöhe un Leusz,
 Auch Pulver für Ratzen und Meusz.

De Duitsche collega trok „on wehtage”; een hollandsch beroepsgenoot afgebeeld op 'n prent uit het midden der zestiende eeuw beloofde de menschen dit niet, doch riep:

Tanden uit, tanden uit
 Met besten doen,
 Ic Mr. Bonifaes cant
 Al lachende doen.

Aangenaam voor den patiet was het kiezentrekken in de tijden van „on wehtage” en „al lachende” niet; op 'n ets naar Brouwer door Herz leest men:

Reisz das dich der und der! Wie zerestu das Kifer!
 Du alter kahler Schnack! Hätt ich es nicht gethan,

du soltest nimmer mir auszeissen einen Zahn
Und ziehst doch kaum herausz einen faulen Schifer.

Op hollandsche prenten komt het volgende voor:
Wat drommel doe je met dit IJser in mijn tanden
Hou Meester Jurriaan, hou op je doet me sier,
Help Jutje, lieve wijf, och Fop, ik wringk mijn handen
Siet, siet, ick swijm, loop heen, hael Doctor Lubbert hier.

Ook:

Wel kerel ruk so niet! wis heb jij ijsre handen;
Hou, dronke Japik! daar verlies ik al mijn tanden
En kies en; en ik heb maar over een geklaagd.
Wat duivel: in de hel wierd niemand so geplaagd.

Moet 'n modern tandarts bij het verwijderen van 'n element der mondholte tòch pijn veroorzaken, dan vindt hij, na de geslaagde, pijnlijke operatie, troost bij het aanschouwen van een prent, waaronder staat:

La dent que vous voyez lui causa de la rage
Estant ostée reprend le patient courage,
En luy faisant du mal, je lui ai fait du bien,
On dit qu'après douleur un bonheur en revient.

Er komt leven in de tandheekundige brouwerij. Op het einde der zestiende eeuw werd de geleerde wereld verrast door 'n wonderbaarlijk gebeuren. Bij 'n boerenjongen was 'n „gouden” kies doorgebroken. Aan theorieën natuurlijk geen gebrek. Een professor schreef daarover 'n geleerd boek in het Latijn en kwam tot de gevolgtrekking, dat de constellatie der hemellichamen bij de geboorte van den jongen de oorzaak was.

Natuurlijk moest de arme Dichtkunst het weer ontgelden en

in Zedler's Grosses Universal Lexicon van 1749, komt het volgende gedicht voor:

Wer mag doch der Müller seyn,
 Der malt mit dem goldnen Stein?
 Was man sonst trägt in der Taschen,
 Pfllegt er in seinen Mund,
 Mit dem Bier und Wein zu waschen,
 Als den Schatz nächst bey den Schlund.
 Leichter soll man Marmel braten,
 Als des Rätzels Schlus z errathen.

De oplossing van het raadsel werd echter gevonden, niet door den geleerden professor, maar door 'n eenvoudig schoolmeester-tje. De kies was n.l. van een goud omhulsel voorzien geworden; voilà tout. De geheele Duitsche tandheekkundige wereld echter is „himmelhoch jauchzend”, daar nu bewezen is, dat men in Germania andere naties op tandheekkundig gebied is voor geweest.

Het aantal tandartsen nam toe en — wat opmerkelijk is — het aantal patienten niet af. En om de door kiespijn gekwelde niet lang te laten ronddoolen door de straten, maakten onze vakgenooten zich bekend aan het publiek.

Zij plaatsten aankondigingen op de luifels¹⁾ en openden hunne dichtaderen. Er vloeide uit:

Gelijk men Mozes trok uit de biezen
 Zo trekt men hier ook tanden en kiezen.

---

of wel:

Hier trekt men tanden voor jonge en oude,
 Doch zij zijn gelukkig, die ze mogen behouden.

Ook:

Simson 300 vossen aan malkander bond

¹⁾ *Jeroen Jeroensen*. Koddige opschriften op Luyffens etz. 1690.

En dat is zijn leven niet meer gebeurt.
 Hier set men tanden in 's menschen mont
 En maakt makk'lijke banden voor die sijn gescheurt.

---

en:

Hier woont Jan Symensz, een meester lang geweest,
 Die Tandpijn, Kolkhielen en Breuken braaf geneest,
 Die dat volk baat, dat besmet is met vuyle kwalen,
 Als ook die ras geholpen willen wezen en traag zijn om te
 betalen.

Onze „Herr Collega”, de kwakzalver deed o.m. ook aan tand-
 heelkunde; ik lees dit grafschrift op hem:

Die hier te stinken leit, wist raad voor tand en kiezen,
 Hij maakte op de mart een wonderlijken zwier;
 Nu leit de arme hals op eene plaats alhier
 Daar hij sijn tanden wel mocht t'eenemaal verliezen.

Wanneer hij rondtrok, logeerde hij niet, zooals wij, altijd in de
 fijnste hotels; neen in bepaalde huizen, waarop b.v. stond:
 Waardinnen en haar Meiden zijn geboren met opene helmen;
 Hier logeert men Quakzalvers, Goudieven, Hoeren en Schelmen.

Het is bepaald jammer, dat hotels niet meer de gewoonte
 hebben om kenbaar te maken, wie ze opnemen; gauwdieven,
 hoeren en schelmen ontmoet men nu, waar men ze het minst
 verwacht.

Tandmiddelen werden aan den man gebracht als volgt:
 Hier woont Rachel, de vrou van Mozes Polak
 Sij verkoopt ivore en hoerne kammen, zilver, stroozak en lak.
 Ook zwarte pleistertjes voor de meisjes om de tantpijn te stillen,
 Als ook Neurenberger zelf en oprechte Frankforder Pillen.

Dat tabak tandpijn stilt, vertellen ons de volgende regelen:

Tantpijn kan dit kruit verdrijven
 En doet ook 't gezicht verstijven
 Drinkt een pijp vijf, zes Virgijn
 't Is een goede Medicijn:
 Als uw neus en ooren rooken,
 Werden zinkingen gebrooken.
 Sober zijn dees kruiden goed,
 Weder quaad door overvloed.

't Is opmerkelijk, waar men de gedichten in verband met tandheelkunde vandaan kan halen; wie zou nu vermoeden dat een onzer vroegere vakbroeders genoemd zou worden door Saint-Julien in zijn *Courier burlesque* van 1648, tijdens de Fronde.

En wat behelst de „*Courier*” zinspelende op het voorbijtrekken der frondeurs? Dit:

Le Savoyard, au lieu d'aubade
 Des qu'il les eut vus, entonna
 Dessus le Pont-Neuf, Hosanna!
 A quoi quelque marionette
 Répondit d'un voix aigrette,
 Et Carmeline s'offrit bien
 De leur tirer les dents pour rien,
 Si quelqu'une leur faisait peine.

Die Carmeline schijnt echter, te oordeelen naar zijn uithangbord, geen „behoudend” tandarts te zijn geweest. Het heette daarop: „*Uno avulso, non deficit alter*”. Als er een uitgetrokken is, blijft er nog wel 'n ander over. Neen, dan hadden we in Amsterdam 'n knappere collega. Niet wat haar uiterlijk betreft, want daarvan weten wij niets; maar de juffrouw was Weduwe, haar naam Vromhout en Jan Gijsen — die ook couranten in versen uitgaf — dichtte in 1707 op: Haar kunst van Tanden in te zetten:

Swijg schaamrood, die U zelfs alom laat Meesters noemen,
 Omdat Gij konstiglijk den Mensch 't gebit onttrekt:
 Laat boven U een Vrouw met dubble reden roemen:
 Die geeft, hetgeen gij neemt, verstuwen jeugt verwekt,
 Dit 's konst, waarop het IJ en d'Amstel roem mag dragen,
 Waarop de tijd en nijd haar tanden stomp moet knagen.

Laat ons naar Parijs terug keeren. Daar werden op de Pont-Neuf kiezen getrokken door: le Grand-Thomas.¹⁾

Environ mil sept cent dix-neuf
 Peut-être dix-mil sept onze,
 Il s'établit sur le Pont Neuf,
 Vis-à-vis du cheval de bronze.
 Il y figurait avec lui
 En opérateur d'aujourd'hui,
 Vêtu l'hiver comme en automne
 Et l'automne comme l'été,
 Au spectateur qui l'environne
 Il annonçait sa qualité.

Zijne handigheid wordt aldus beschreven:

Sa main surpassait son conseil,
 J'en atteste l'expérience,
 Et le titre de sans pareil
 Lui fut acquis par sa science.
 Dentistes qui suivez ses pas,
 Bientôt vous n'en douterez pas,
 Lisez sa mémorable histoire,
 Elle annonce pour évident
 Qu'il arrachait une mâchoire
 Plus vite que vous une dent.

¹⁾ Grimard (E.) *Curiosités historiques de l'art dentaire.*

Maar zooals Max' Grimard opmerkt „sa science ne s'arrêtait pas aux soins des dents et à l'entretien" zijn werkkring was meer uitgebreid en meer voordeelig; hij genas alle ziekten, zelfs die van dieren.

Il débitait pour cinq sous
 La médecine universelle,
 Le foie et les reins entrepris,
 Par son remède étaient guéris,
 Et par une secrète cause
 Qu'il connaissait, dans tous les maux
 Il ordonnait la même dose,
 Pour les hommes et les chevaux.

Gij allen kent het portret van Fauchard, den man van wien men zegt, dat hij is: „le père de l'art dentaire". Zijn hoofd is bedekt met 'n groote allonge-pruik, in zijn rechter hand houdt hij 'n boek, 'n teruggeslagen gordijn doet meer boeken zien, het geheel doet erg geleerd aan en prijkt met 'n Latijnsch pers van Moraine. Ik vond daarvan een Duitsche vertaling, luidende:

Linderer bist du dem Schmerz, durch geübte Hand und durch
 Schriften
 Sind die Zähne gesund, blühet von Schönheit und Kraft,
 Darum Fauchard, verachte des Neides blutige Zähne,
 Denn es weiss das Verdienst schon wie es jene zerbricht.

Dat klinkt anders dan wat een zeventien-eeuwsch „jesting-poet" had te zeggen over den „barber-surgeon":

His pole with pewter basins hung,
 With rotten teeth in order strung,
 And cups that in the window stood
 Lin'd with red rags, to look like blood,
 Who shaved, drew teeth and bled a vein.¹⁾

¹⁾ Cigrand: History of dental prothesis.

Bij onzen volksdichter Cats ontbreekt den „tanttrecker” niet.
 Onze Hollandsche La Fontaine rijmt het volgende „op ’t gezicht van yemant die hem een tant laat uyt trecken”:

De man, die gij siet voor U staan,
 Liet heden om een Meester gaan,
 Een meester die hem met ’er handt
 Trock uyt den mondt een grooten tandt;
 Een tandt, die vast geworteld stont,
 Gelyck een boom in vetten gront.
 En als de pijn geleden was,
 Soo greep hij noch een ronde tas;
 En heeft de Meester aangetelt
 Een goet deel van sijn beste gelt,
 En dit noch al met grooten danck,
 Voor nu en al sijn leven lanck.
 Wel dacht ick, dit ’s een vreemd bedrijf,
 Een been te rucken uyt het lijf,
 Een tant te breken, uyt een kies,
 En gelt te geven voor ’t verlies!
 Wel, goede vriedt, bestaaje dit,
 En speel je soo met uw gebit;
 Ick seg, ’t is seldsaam aangeleyt,
 ’t En zij men ons de reden seyt,
 De man, die sprack, Ick ben verblijft,
 Al ben ick gelt en tanden quyt,
 En echter soo ontken ik niet,
 (Soo mij dit eertijts waar geschiet)
 Dat ick mij sou om dit geweld
 Vrij qualyck hebben aangestelt;
 Ick had geroepen, tant om tant,
 En lidt om lidt, en hant om hant.
 Ik had mij aan den man ontgaan,
 En ick en weet niet wat gedaan;
 Maar heden is ’t een ander saack,
 Ick ben verblyt om dese braack,
 En hoort de reden, lieve vrient,

Die U met een geweten dient.
 Dit been was mij een weerdig lit,
 Het beste deel van mijn gebit
 Maar siet, een slim en vinnig nat
 Dat maakte daarin menig gat:
 Het quam mij zijgen uyt 'et hoofd,
 En 't heeft mij menigmaal berooft
 Van spijs en dranck, en soete rust,
 Ja schier van alle 's werelts lust;
 Want at ick kout, of lau, of heet,
 't En was mij niet als enckel leet,
 Soo dat ick met verlangen socht,
 Wie mij hier van verlossen mocht,
 Wie mij mocht weesen desen tant,
 Voor mij wel eer een waardig pant.

enz. enz.

Onzen Cats vielen nog meer gedachten in, maar die volgen
 wij maar niet en besluiten met zijne hygiënische raadgevingen:

Wast U handen, wast U tanden
 Dickwijls, want het is U goet.

Daarmede gaan wij accoord, maar wat verder volgt zal Uwe
 instemming wel niet wegdragen:

Maar wast selden Uwen voet,
 Doch wat immer u geschiet,
 En wast U hoofd sijn leven niet.

Arme Cats, wat zou hij zich nu ergeren over het „pootjes
 baaien” aan zijn geliefd strand en 't „shampooing” bij de Haag-
 sche coiffeurs.

Ik wil den pruikentijd niet verlaten zonder U te herinneren
 aan het luimige gedicht van den arts Kortum. In de Jobsiade
 lezen wij:

Deine Mutter hat an Zähnen viel ausgestanden;
 Aber ein groszer Wundarzt aus fremden Landen
 Vor einigen Tage hier kam
 Und die bösen Zähne wegnahm.

Ja, als men uit vreemde landen komt is men snel groot. Dan weet men, dat: „qui se fait brebis, le loup le mange”. Met d'en graad van doctor scheen het echter in die dagen slecht gesteld te zijn:

Drum will auch ick beim gewohnten stil bleiben
Und nicht Doktor, sondern Pfarrer Jobs meist schreiben,
Weil ohnehin heut zu Tag der Doktorgrad
Eben nicht hoch ansehnlich mehr staht.

Bij het ingaan der negentiende eeuw maken wij in 1818 met: „Le dentiste des dames” kennis. Behalve het portret van den auteur Le Maire, is er een aardig prentje in, waarop 'n jonge dame is afgebeeld en bevindt zich op haar toilettafel een doos tandpoeder en een tandenborstel met aan beide uiteinden haren. Het volgend aardige versje staat er onder:

Ayez de votre bouche un grand soin chaque jour;
Le désordre et le tartre épouvantent l'amour,
Mais la blancheur des dents, si l'on vous voit sourire,
Soumettra tous les coeurs à votre aimable empire.

Voor de medici doen wij, tandartsen, niet onder. Ook wij hebben een leerdicht, een poème didactique et descriptive. Het werd in 1825 vervaardigd door J. Marmont. Ook deze poët was praktisch aangelegd; hij beweert ten minste den uitvinder te zijn van het voor ons onmisbare mondspiegeltje.

De titel van zijn boek luidt: L'Odontotechnie ou l'art du dentiste. In de tweede zang zingt hij:

Vous qui vous destinez à l'Odontochne,
Il faut à la pratique unir la théorie.

O, wat 'n ramp; in onze dagen doet men meer aan theorie dan aan praktijk.

Etudiez votre art, travaillez constamment,
Et ne vous bornez pas à plomber une dent;
Suivez Maggiolo dans ses savantes veilles,

Tous les jours découvrant de nouvelles merveilles;
 Dans son laboratoire entouré de réchauds,
 Son esprit s'enflammait au feu de ses fourneaux.
 Instruit en chirurgie ainsi qu'en médecine,
 De même que ses dents sa gloire a pris racine.
 En dan denkt hij aan die „verba sophistae” en zegt:
 Sur ces graves conseils j'ai raison d'insister,
 Lisez pour vous instruire et non pour disputer.

Hij was 'n voorstander der tandbehoudkunst:

A moins d'un cas urgent,
 Gardez-vous aussitôt d'enlever une dent;
 Quelquefois d'un sang noir la gencive engorgée
 N'a besoin tout au plus que d'être dégagée.
 Il est beau de guérir, mais conserver est mieux.
 Les moyens les plus prompts sont les plus dangereux;
 Vous remplacez en vain au fond de la mâchoire
 Ce vide ensanglanté par une dent d'ivoire
 Si l'autre se pouvait conserver autrement,
 Je maudis à bon drot le fatal instrument
 Qui, saisissante sa proie et dure et réfractaire
 Souvent, pour me guérir d'une douleur légère,
 A ma bouche ravit un meuble précieux,
 Que des moyens plus doux, mais plus dispendieux,
 Pouvaient, jusqu'à ma mort, me conserver encore;
 Et qui me traite enfin comme de Turc à More.
 Je le répète ainsi, l'impassabilité
 N'exclut point de vos coeurs la douce humanité.

Wij kennen heden „schreeuwerige en misleidende” tandheelkundige reclame. Hoe maakte men vroeger reclame? — wanneer Gij ten minste van oordeel zijt, dat 'n simpel naambordje in eene groote stad, ook al behoort tot de ons ten dienste staande reclamemiddelen. Marmont spreekt:

Au mérite toujours convient la modestie,

En se vantant soi-même on irrite l'envie,
 Evitez cet écueil: faites modestement
 Connaitre votre état et votre logement;
 Il est bon pour fixer l'attention publique
 De poser sur sa porte une dent métallique;
 Une plaque de cuivre indique votre nom;
 Mais cette énorme dent de fer ou de laiton
 Que depuis fort longtemps a consacré l'usage,
 Se fait entendre à tous et c'est un avantage;
 D'autres pour attirer les regards des passants,
 Décorent leur logis d'un long cordon de dents;
 Ou bien placent sous verre une image de cire,
 Quelque masque grossier qui toujours semble rire.

Geduldige lezer, wij naderen het einde. Gij maakt af en toe wel eens een fuifje mede, niet waar, en nu weet ik 'n aardig Fransch gedichtje¹⁾ voor U, dat Gij bij wijze van after-dinner speech in een tandheelkundig kringetje kunt voordragen.

Het bevat Fransche uitdrukkingen in verband met „dent” en dateert uit 1825. Als de aanwezenden niet van geest ontbloot zijn, zult Gij groot succes hebben.

Joyeux gourmands, qui pour confrère
 Aujourd'hui daignez m'adopter,
 Pour mieux trouver l'art de vous plaire,
 Par les dents, je veux débiter;
 Je choisis l'instant où l'on dine;
 Mes droits seront plus évidents:
 L'estomac est une machine
 Dont les rouages sont les dents.

Oui pour manger, la chose est claire,
 Il faut des dents; mais je soutiens
 Leur secours aussi nécessaire
 A l'acteur qui veut parler bien:

¹⁾ Mazaret. Décorama.

N'en a-t-il plus, qu'il se récuse,
 Puisque dès lors ses partisans
 Ne pourraient pas, pour son excuse,
 Dire qu'il parle entre ses dents.

Femmes, toujours parmi vos charmes,
 De belles dents comptent chez nous;
 Mais n'abusez pas de ces armes
 Qu'on pourrait tourner contre vous;
 Quand une actrice minaudière
 Nous les fait voir à tous moments,
 Quelquefois le public sévère
 A son tour lui montre les dents.

A soixante ans, prude et revêche,
 Orphise de chacun médit;
 Celimène, dévote et sèche,
 Place aussi là tout son esprit:
 Chacune à l'autre voudrait nuire
 Par des mots, des contes piquants,
 Et ce vieux couple se déchire,
 Mais ce n'est pas à belles dents.

Vous qui sus d'immortelles pages
 Voulez darder votre venin,
 On vous l'a dit, ces beaux ouvrages
 Sont pour vous de fer et d'airain;
 Petits serpens, l'auteur sublime
 Ne craint rien de vos traits mordans
 Et le vieil Homère est la lime
 Où Zoïle a perdu ses dents.

D'un enfant l'Amour est l'image;
 L'Hymen est un vieillard défait:
 De cette différence d'âge
 Le résultat n'est pas secret.
 L'Hymen se livre à la paresse.
 L'Amour suit des goûts inconstans.
 Et n'a pas ses dents de sagesse
 Qu'Hymen est déjà sur les dents.

Du bout des dents n'allez pas rire
 A tous mes refrains sur les dents.
 Et qu'aucun de vous, pour me nuire.
 Ne garde une dent à mes dents:
 Mon Pégase, rebelle à l'ordre,
 Peut-être a pris le mors aux dents;
 Mais si le censeur veut me mordre,
 Pour mordre aussi j'aurai mes dents.

En dan komt in „Gevleugelde woorden op Rijm uit de gezondheidsleer” nog voor:

Een kiezentrekker slaat uit rotte kiezen geld,
 Terwijl dit werk soms nog den armen lijder kwelt.
 Wilt Gij Uw goed gebit bewaren in Uw mond,
 Zoo houd door reinigen Uw tanden steeds gezond.

Wij gaan afscheid nemen, lector benevole. Als eene, naar ik hoop, aangename afwisseling in onze dagelijksche bezigheden, heb ik U òf herinnerd aan òf kennis laten maken met de verschillende verzen.

Wanneer Gij wezenlijk welwillend wilt zijn, maak mij dan attent, als Gij hier of daar nog een gedichtje voor mij ontdekt. Doch stuur mij s.v.p. niet het hekeldicht van Vondel op de „Schrekkelijke Tant-piene onder d'Ingelsche natie”; of het ge-

dicht van Tollens: Op den eersten tand enz.; noch Het laetste tandje van Speenhof. Ik heb reeds zoo veel van U, vriendelijken lezer, gevergd, dat ik niet kan nalaten, in navolging van den onbekenden schrijver der Schola Salernitana U dan toe te wenschen:

Reçois pour ta santé mes souhaits plus nombreux,
Que les fleurs des jardins, que les astres des cieux.

en als een dankbare alumnus mijner vaderlandsche Alma Mater, vervolg ik:

Roem den weldoenden God; roem der School van het Sticht,
Dat zij groeie en bloeie en verspreide veel licht.
